

MOŽNOSTI VYUŽITIA ARCHÍVNEHO FONDU „ÚNIA ŽIEN SLOVENSKA 1946 – 2005“ NA ÚČELY VÝSKUMU DEJÍN ŽENSKÉHO HNUZIA

Silvia MARINOVÁ

Slovenský národný archív v Bratislave
Drotárska cesta 4072/42
840 05 Bratislava
silvia.marinov@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3013-2285
WoS Researcher ID: AGA-7105-2022

MARINOVÁ, Silvia. The Use of Archival Fonds „*The Union of Women of Slovakia 1946 - 2005*“ for the Purposes of Research in History of Women’s Movement. In *Studia Historica Nitriensia*, 2022, vol. 26, no. 1, pp. 159-181, ISSN 1338-7219, DOI: 10.17846/SHN.2022.26.1.159-181.

The aim of the study is to inform about the use of archival fonds „*The Union of Women of Slovakia 1946 - 2005*“ for the purposes of research in history of Women’s Movement. The archival fonds in question is preserved in the Slovak National Archives. The Union of Women of Slovakia is an organisation which operate on a nationwide basis. The aim of this organisation is to improve the position of women in society and encourage their development. The archival fonds in question contains 39,250 metres of archival documents from the period 1946 to 2005 relating to The Union of Women of Slovakia and The Union of Women of Slovakia’s predecessors’ activities – The Democratic Union of Women of Slovakia; The Slovak Union of Women; The Slovak Committee of The Czechoslovak Women; The Committee of The Czechoslovak Women in the Slovakia; The Union of Czechoslovak Women; Živena - The Union of Slovak Women and The Union of Slovak Women. The study mentions the main information about the archival fonds in question, types of documents which contains and examples of the use of the archival fonds in question for the purposes of research in Women Studies.

Kľúčové slová: Únia žien Slovenska; Demokratická Únia žien Slovenska; Slovenský zväz žien; Slovenský výbor československých žien; Výbor československých žien na Slovensku; Živena – Zväz československých žien; Živena – Zväz slovenských žien; Zväz slovenských žien na Slovensku; Slovenský národný archív;

Keywords: The Union of Women of Slovakia; The Democratic Union of Women of Slovakia; The Slovak Union of Women; The Slovak Committee of The Czechoslovak Women; The Committee of The Czechoslovak Women in the Slovakia; Živena – The Union of Czechoslovak Women; Živena – The Union of Slovak Women; The Union of Slovak Women; Slovak National Archives;

Úvod

Sledovanie vývoja prístupu spoločnosti k ženskej otázke možno vnímať ako jeden z dôležitých aspektov historického bádania v oblasti sociálnych dejín, ktorý nemožno opomínať. Napriek tomu sú mnohé otázky z uvedenej problematiky, smerujúce k pochopeniu celkového vývoja ľudskej spoločnosti, nezodpovedané.

Dokumenty, ktoré sú uložené v Slovenskom národnom archíve môžu dopomôcť k osvetleniu viacerých skutočností z oblasti výskumu dejín ženského hnutia. Ide o písomnosti, ktoré vznikli z činnosti ženských spolkov, vyvíjajúcich aktivity smerujúce k zlepšeniu postavenia žien v spoločnosti. Bádateľsky využívaným je najmä archívny fond „*Živena – Spolok slovenských žien v Martine 1870 – 1951*“. Ide o spracovaný archívny fond. Obsahuje písomnosti ústredia, okresov a miestnych odborov, ktoré boli z praktického hľadiska roztriedené do jednotlivých fondových oddelení. Je v ňom uložených viacero typov archívnych dokumentov ako úradné knihy, spisový, úradný materiál, ale taktiež i fotografie, plagáty, brožúry, časopisy a knihy či trojrozmerné predmety ako sú pečiatky, odznaky a tlačiarenské štočky. Nachádzajú sa v 177 úložných jednotkách, v rozsahu 24,000 bežných metrov (ďalej: bm).¹ Prostredníctvom neho je možné sledovať aktivity žien združených v uvedenom spolku od roku 1870 do roku 1951. V roku 1945 sa však sformoval ďalší ženský spolok a to Zväz slovenských žien. V priebehu roku 1945 prebiehali so spomenutým spolkom Živena rokovania o zlúčení. 17. novembra daného roku sa napokon na spoločnom rokovaní dohodlo predbežne zlúčenie. Zmienovaný postup musel byť schválený na valnom zhromaždení Živeny, ale až po odsúhlasení na jednotlivých miestnych odboroch. Daný úmysel sa však nepodarilo uskutočniť a diskusie ohľadom tejto otázky prebiehali až do roku 1948. Februárový prevrat v roku 1948 však zmenil situáciu a zjednocovací proces sa urýchlil. Miestne odbory Živeny v máji predmetného roku boli informované o plánovanom zlúčení do jednotného spolku a to Živena – Zväz Slovenských žien. Najmladšie dokumenty z predmetného fondu vypovedajú o uvedených skutočnostiach.²

Informácie ohľadom dejín ženského hnutia, ktoré možno v Slovenskom národnom archíve získať na základe štúdia archívnych dokumentov však nie sú vyčerpané. Dejiny ženského hnutia možno ďalej primárne sledovať prostredníctvom fondu „*Únia žien Slovenska 1946 – 2005*“ (ďalej: „*Únia žien Slovenska*“).

¹ KAFÚNOVÁ, Jana. „*Živena – Spolok slovenských žien v Martine 1870 – 1951*“ (Opis fondu). In Elektronický archív Slovenska [Online]. Bratislava: Slovenský národný archív, 2017. Dostupné na internete: <https://portal.minv.sk/wps/portal/domov/isea/EA07_PrezeranieObsahuArchivu/!ut/p/a1/jVFNc4lwEP0r_oMslQo9Uq2A1o79oBUuTgopZghZJkEdf1x76fR_NYFLL1I-ze9j38t7uy4RkZEMySQ8pC1HSYXF2WTrwvQuWixhAddzD4LoMXx9mD454IMRpAMCGF_mn4ZB5Hr3AOD6VxDpBqOZd7MCiCeXeHMCeA__xvJBiX2BZ1gKGIInGMiQmpDeuRXh0iHPdsaW1w2qlsqWpCgtYwjBc96usGCCpK3aM0vT3P4OSTWjKt9Z5mS6ucLabDJIUfNuacl6ZO-9esO8_OBNF31bsdERVaD0mQYHVSAs8MKmr7898N_r54qyLIM3q2FgcC1Dju2RrhbpVrO-AsUZykEiUjTZ0kG-DruvbHf_r4C7v7PXA!/dl5/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/pw/Z7_40CEHJK0J05F70AHQGVNCR1GK1/ren/p=osobneProstredieUri=None/p=nodeId=947/=/#Z7_40CEHJK0J05F70AHQGVNCR1GK1> (17. 06. 2021).

² KUZMÍK, Daniel. „*Živena – Spolok slovenských žien v Martine 1870 – 1951*“ (Inventár). Štátny ústredný archív SSR v Bratislave. Bratislava 1988.

Vzhľadom na fakt, že prípravný výbor Zväzu slovenských žien bol zriadený na základe pokynu Ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska (ďalej: ÚV KSS) a i v nasledujúcom období mnohé okolnosti súvisiace s činnosťou jeho nástupcov boli diskutované s uvedeným výborom, čiastkové informácie možno nájsť i v archívnom fonde „Ústredný výbor Komunistickej strany Slovenska 1945 – 1990“ (ďalej: „ÚV KSS“). Zmienovaný archívny fond je čiastočne spracovaný. Predmetné informácie možno nájsť v jednotlivých fondových oddeleniach daného fondu týkajúcich sa činnosti jeho tajomníkov, ktoré sú spracované a sú k nim dostupné archívne pomôcky – inventáre. K danej problematike sú informácie zastúpené vo fondovom oddelení „Štefan Bašťovanský, generálny tajomník ÚV KSS 1945 – 1951“ a to v rozsahu 0,125 bm, teda 1 archívnej škatule.³ V rovnakom rozsahu sa nachádzajú k zmienenej téme dokumenty i v oddelení: „Koloman Moško, tajomník ÚV KSS 1945 – 1951“.⁴ Podobne je tomu tak i v prípade 13 inventárnych jednotiek vo fondovom oddelení: „Pavol Dávid, tajomník ÚV KSS 1943 – 1967“⁵. Písomnosti z roku 1952 je možno nájsť v časti: „Ludovít Benada, tajomník ÚV KSS 1945 – 1953.“⁶ Menšie množstvo informácií obsahuje i časť fondu „Alexander Dubček, tajomník ÚV KSS 1963 – 1968“.⁷ Zmienku ohľadom periodika, ktoré bolo prostredníctvom pôvodcu fondu vydávané poskytuje oddelenie „Vasil Biľak, tajomník ÚV KSS (1958) 1968 – (1969)“⁸. Ďalšie dokumenty, konkrétne jednu inventárnu jednotku, je možno nájsť v oddelení „Lenárt Jozef 1. tajomník ÚV KSS (1959) 1970 – 1988 (1990)“⁹.

O ženskej otázke vypovedajú i dokumenty uložené v oddelení: „Zjazdy, konferencie 1944 – 1989.“ Podobne ako v prípade zmienených písomností tajomníkov ÚV KSS je i dané oddelenie spracované a je k nemu vypracovaná pomôcka vo forme inventára.¹⁰

Nemožno nespomenúť fondové oddelenie „Ústredná komisia žien pri ÚV KSS 1945 – 1951“, ktoré je k predmetnej problematike spomedzi všetkých zmienených častí archívneho fondu ÚV KSS obsahovo najvýpovednejšie. Obsahuje dokumenty z činnosti uvedenej ústrednej komisie, ale i jej podriadených zložiek – Komisií žien pri oblastných a okresných národných výboroch. Prostredníctvom daných komisií mala KSS rozširovať vplyv medzi ženami a presadzovať zvolené ciele a jej program v súvislosti so ženskou otázkou. Predmetné fondové oddelenie obsahuje 160 inventárnych jednotiek s archívnymi dokumentmi rôznych typov. Spomenúť možno smernice, zápisnice, korešpondenciu, správy o činnosti, ale taktiež i dokumenty, ktoré opisujú činnosť Živeny a Zväzu slovenských

³ V. S. Štefan Bašťovanský, generálny tajomník ÚV KSS 1945 – 1951 (Inventár). Archív Ústredného výboru KSS. Bratislava 1965 – 1966.

⁴ J. D. – Z. J. Koloman Moško, tajomník ÚV KSS 1945 – 1951 (Inventár). Bratislava 1983.

⁵ J. D. – Z. J. Pavol Dávid, tajomník ÚV KSS 1943 – 1967 (Inventár). Bratislava, Archív Ústredného výboru KSS, 1983.

⁶ Z. J. Ludovít Benada, tajomník ÚV KSS 1945 – 1953 (Inventár). Bratislava, 1984.

⁷ Z. J. Alexander Dubček, tajomník ÚV KSS 1963 – 1968 (Inventár). Bratislava, 1984.

⁸ HUČKO, Ján. Vasil Biľak, tajomník ÚV KSS (1958) 1968 – (1969) (Inventár). Bratislava, 2012.

⁹ HUČKO, Ján. Lenárt Jozef, 1. tajomník ÚV KSS (1959) 1970 – 1988 (1990) (Inventár). Bratislava, 2012.

¹⁰ HUČKO, Ján. Zjazdy, konferencie 1944 – 1989 (Inventár). Bratislava, 2005.

žien. Taktiež ide o spracovanú a zinventarizovanú časť predmetného archívneho fondu.¹¹

Cieľom predloženého príspevku je poskytnutie základných informácií o archívnom fonde *Únia žien Slovenska* a o možnostiach využitia predmetného fondu na účely výskumu dejín ženského hnutia na Slovensku.

Základné informácie o archívnom fonde

Archívny fond „*Únia žien Slovenska*“ patrí k fondom, ktoré dokumentujú činnosť občianskych združení a spolkov s celoslovenskou pôsobnosťou. Na základe tejto skutočnosti je uložený v Slovenskom národnom archíve, ktorý ako štátny ústredný archív preberá dokumenty od ústredných orgánov verejnej moci a právnických a fyzických osôb celoštátneho významu.¹²

Ide o doposiaľ neuzavretý fond. Slovenský národný archív očakáva ďalšie prírastky dokumentov, vzhľadom na to, že je *Únia žien Slovenska* aktívne a fungujúce združenie. Práve z tohto ohľadu je spravovaný oddelením služieb verejnosti, ktoré zabezpečuje predarchívnu starostlivosť.¹³

Z uvedených dôvodov nebol doposiaľ spracovaný, napriek tomu, že obsahuje písomnosti i ďalších organizácií, na ktorých činnosť *Únia žien Slovenska* nadväzovala a to Demokratickej únie žien Slovenska, Slovenského zväzu žien, Slovenského výboru Československého zväzu žien, Výboru československých žien na Slovensku, Živeny - Zväzu československých žien, Živeny - Zväzu slovenských žien a Zväzu Slovenských žien.¹⁴

Predmetný archívny fond má rozsah 39,250 bm. V súčasnom nespracovanom stave ide konkrétne o 314 archívnych škatúl. Dokumenty, ktoré obsahuje pochádzajú z rozpätia rokov 1946 – 2005.¹⁵

Archívny fond „*Únia žien Slovenska*“ v súčasnom stave tvoria dokumenty, ktoré boli do archívu odovzdané na základe 3 rozhodnutí vydaných po uskutočnení vyradovacích konaní u pôvodcu.¹⁶

Vo februári roku 1993 odovzdal Ústredný výbor Demokratickej únie žien Slovenska do trvalej úschovy Slovenského národného archívu archívne dokumenty, ktoré tvorili prvé prírastky fondu. Predmetné dokumenty vznikli z činnosti Výboru československých žien na Slovensku, Slovenského výboru Československého zväzu žien a Ústredného výboru Slovenského zväzu žien.

¹¹ KYSELOVÁ Mária - HAUTOVÁ Júlia. Ústredná komisia žien pri ÚV KSS 1945 – 1951 (Inventár). Bratislava, 1973.

¹² Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (ďalej: MV SR), Slovenský národný archív (ďalej: SNA), archívny fond (ďalej: f.) *Únia žien Slovenska 1946 – 2005* (ďalej: *Únia žien Slovenska*), Spis o fonde (ďalej: SOF); Zákon č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov [Online]. Dostupné na internete: <<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/395/20210101>> (18. 03. 2022).

¹³ MV SR, SNA, f. *Únia žien Slovenska*, SOF; Zákon č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov [Online]. Dostupné na internete: <<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/395/20210101>> (18. 03. 2022).

¹⁴ MV SR, SNA, f. *Únia žien Slovenska*, SOF.

¹⁵ MV SR, SNA, f. *Únia žien Slovenska*, SOF.

¹⁶ MV SR, SNA, f. *Únia žien Slovenska*, SOF.

Celkovo bolo odovzdaných 66 archívnych škatúl. Dokumenty Výboru československých žien na Slovensku boli uložené v 19 škatuliach a vznikli v rokoch 1952 – 1966. Za Slovenský výbor Československého zväzu žien archív prevzal dokumenty z obdobia rokov 1967 – 1968 v rozsahu 6 škatúl. Najväčšiu časť zmieneného preberania tvorilo 40 archívnych škatúl dokumentov z rokov 1969 – 1980, ktorých pôvodcom bol Ústredný výbor Slovenského zväzu žien.¹⁷

V marci roku 2007 Slovenský národný archív prevzal 229 škatúl s dokumentmi, ktoré vznikli z činnosti Ústredného výboru Slovenského zväzu žien a jeho predchodcov – Slovenského výboru Československého zväzu žien, Výboru československých žien na Slovensku, Živeny – Zväzu slovenských žien z rokov 1946 – 1990. V uvedenom roku bolo prebrané najväčšie množstvo dokumentov z celkového rozsahu fondu.¹⁸

28. apríla 2015 sa uskutočnilo doposiaľ posledné preberanie, ktoré sa realizovalo s Úniou žien Slovenska. Išlo o 19 škatúl, v ktorých boli uložené dokumenty pochádzajúce z rokov 1990 – 2005. Pôvodcom bola Demokratická Únia žien Slovenska a Únia žien Slovenska.¹⁹

Dokumenty z uvedeného archívneho fondu je možné čiastočne sprístupniť bádateľskej verejnosti. Prístup sa umožňuje na základe tzv. preberacích zoznamov. Predmetný zoznam môže slúžiť ako predbežná archívna pomôcka, pretože zachycuje počet evidenčných jednotiek. Archív si môže vyhradiť právo na obmedzenie prístupu k archívnym dokumentom z viacerých dôvodov, ktoré špecifikuje § 13 Zákona č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov, najmä za účelom ochrany archívnych dokumentov voči poškodeniu.²⁰

Pôvodcovia fondu – vznik, organizácia a činnosť Únia žien Slovenska

Občianske združenie Únia žien Slovenska je organizácia s celoslovenským pôsobením, ktorá si stanovila za cieľ zlepšovať postavenie žien v spoločnosti a podporovať ich rozvoj. V súčasnosti má 12 000 členiek združených v 8 krajských organizáciách so sídlom v Bratislave, Trnave, Trenčíne, Nitre, Banskej Bystrici, Žiline, Prešove a Košiciach. Ich snahou je najmä tvorba a zabezpečenie priestoru pre všestranný osobnostný, vzdelanostný a kultúrny rozvoj ženy a zároveň priestoru pre jej plnohodnotnú sebarealizáciu v rodinnom, ekonomickom, politickom a spoločenskom živote.²¹

Na dosiahnutie uvedených cieľov únia uskutočňuje najmä aktivity zamerané na dodržiavanie všetkých práv žien, detí a rodín, angažuje sa proti formám diskriminácie a intolerancie voči ženám v politickom, ekonomickom, spoločenskom živote, poskytuje pomoc chorým a sociálne slabším, dbá o pozdvihnutie

¹⁷ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, SOF.

¹⁸ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, SOF.

¹⁹ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, SOF.

²⁰ Zákon č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov [Online]. Dostupné na internete: <<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/395/20210101>> (18. 3. 2022).; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, SOF.

²¹ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Únia žien Slovenska/Demokratická únia žien Slovenska, archívna škatuľa (ďalej a. š.) 1.

významu materstva a rodiny, prispieva k zachovaniu úplnej a zdravej rodiny a reprodukčného zdravia ženy, vykazuje snahu o zachovanie slovenských tradícií, organizuje kultúrno-spoločenské a vzdelávacie podujatia, spolupracuje s verejným sektorom a rôznymi inštitúciami (nemocnicami, nadáciami a pod.). V neposlednom rade usporadúva diskusie tzv. okrúhle stoly o dôležitých témach v súvislosti s uskutočnením stanoveného cieľa.²²

Ako určujú stanov y združenia ide o nepolitickú a dobrovoľnú organizáciu. Za znak bola zvolená hlava ženy žltej farby umiestnená v strede oblúkového horizontu modrej farby, nad ktorým je nápis Únia žien Slovenska.²³

Čo sa týka organizácie združenia je tvorená základnými organizáciami bez právnej subjektivity, okresnými organizáciami bez právnej subjektivity a krajskými organizáciami s právnou subjektivitou – minimálne tvorenými 5 členkami. Zmienené organizácie podliehajú kolektívnemu vedeniu cez ústredie združenia.²⁴

Najvyšším orgánom združenia je valné zhromaždenie. Malo by byť zvolané minimálne 1 krát za rok. Uznášania schopné je ak je prítomná 2/3 väčšina členiek. Valným zhromaždením je následne volená predsedníčka združenia, správna rada a dozorná rada. Správna rada zasadá medzi valnými zhromaždeniami minimálne raz za 2 mesiace. Priebežne kontroluje a vyhodnocuje činnosť združenia a krajských organizácií. Do dozornej rady sú volené 3 členky a má za úlohu kontrolovať plnenie uznesení.²⁵

Orgánmi krajskej organizácie je krajské zhromaždenie, ktoré je najvyšším orgánom v zmienenej organizácii. Zvoláva ho predsedníčka krajskej organizácie minimálne raz za 1 rok. Za prítomnosti 2/3 členiek je uznášaniashopné. Krajské zhromaždenie volí predsedníčku krajskej organizácie, krajskú radu a revízorku. Krajská rada zasadá medzi krajskými zhromaždeniami, pričom revízorka kontroluje plnenie uznesení.²⁶

Volebné obdobie orgánov združenia a organizačných jednotiek je 5 rokov. Za výkon funkcie môže byť priznaná odmena.²⁷

Členstvom v združení sa rozumie členstvo v príslušnej krajskej organizácii. Členstvo je dobrovoľné, avšak trvanie členstva je viazané na zaplatenie členského poplatku 1 krát za rok. Potvrdením členstva zo strany únie sa rozumie akt odovzdania evidenčného listu členke. Prestúpenie z jednej do druhej krajskej organizácie je možné po odsúhlasení oboma zainteresovanými organizáciami.²⁸

²² MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, časť fondu (ďalej: č. f.) Únia žien Slovenska/Demokratická únia žien Slovenska, a. š. 1.

²³ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Únia žien Slovenska/Demokratická únia žien Slovenska, a. š. 1.

²⁴ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Únia žien Slovenska/Demokratická únia žien Slovenska, a. š. 1.

²⁵ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Únia žien Slovenska/Demokratická únia žien Slovenska, a. š. 1.

²⁶ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Únia žien Slovenska/Demokratická únia žien Slovenska, a. š. 1.

²⁷ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Únia žien Slovenska/Demokratická únia žien Slovenska, a. š. 1.

²⁸ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Únia žien Slovenska/Demokratická únia žien Slovenska, a. š. 1.

Združenie môže ukončiť svoju činnosť dobrovoľne alebo rozhodnutím Ministerstva vnútra.²⁹

Predchodcovia Únie žien Slovenska

Únia žien Slovenska nadväzuje na činnosť predchodcov, ktorá bola realizovaná od roku 1945.³⁰ Grafické zobrazenie s časovým vymedzením fungovania jednotlivých organizácií možno vidieť na nasledovne uvedenej schéme (Schéma č. 1):

Schéma č. 1. Pôvodcovia archívneho fondu: Únia žien Slovenska 1946 – 2015.

Zdroj: autorka (spracované podľa: MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska).

Zväz slovenských žien

16. júna uvedeného roku vznikol už v úvode spomínaný Zväz slovenských žien. Uskutočnilo sa tak na valnom zhromaždení v Bratislave. Idea vytvorenia predmetnej organizácie vzišla z Košického vládneho programu. Na základe pokynov, ktoré dostal prípravný výbor spolku malo ísť o celoštátnu a zároveň nestraničku organizáciu. Konkrétne však bolo zmienené, že v ňom majú byť zastúpené členky Komunistickej strany Slovenska i Demokratickej strany Slovenska a zároveň ženy doposiaľ politicky nezorganizované. Členkou sa mohla stať každá žena bez rozdielu zamestnania (bolo vytyčené, že v nej majú byť v rovnakej miere zastúpené robotníčky, roľníčky, intelektuálky či domáce) a náboženstva. Ženy mali byť zapojené do aktívnej práce pod heslom: „Každá žena funkcionárkou!“³¹

²⁹ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Únia žien Slovenska/Demokratická únia žien Slovenska, a. š. 1.

³⁰ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, SOF.

³¹ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Zväz slovenských žien/Živena, a. š. 1.

Prípravy na založenie spomínanej organizácie boli v kompetencii KSS. Ústredný sekretariát KSS pod vedením Štefana Bašťovanského³² začal s náborom prvých členiek. „Tak 9. apríla som prišla do Bratislavy a išla som sa hlásiť na ústredný sekretariát súdruhovi Bašťovanskému. On mi povedal: „Tak vieš čo, v Košiciach bolo rozhodnuté, že tu bude podľa Košického vládneho programu, že tu má byť taká masová organizácia žien a ty ju budeš robiť. Ako s kým? Tak si hľadaj ženy...“ opisuje začiatky založenia zväzu jedna zo zakladajúcich členiek. Prvé nábory členiek sa uskutočnili vo fabrikách v Bratislave. Následne sa organizovali rôzne verejné schôdze, kde bol predstavený zámer a ciele zväzu.³³

Zväz si v programe stanovil niekoľko cieľov a to zapojiť sa do výstavby novej lepšej vlasti, očistiť Slovensko od živlov, ktoré zapríčinili vojnu, natrvalo zaistiť mier, upevňovať a prehľbovať slovanskú vzájomnosť, vytvoriť úprimný bratský zväzok s českým, ruským, ukrajinským, bulharským národom a národmi Juhoslávie. Dal si za záväzok, aby mala žena dôstojné miesto v slovenskom národe, aby mali schopné ženy miesto v Národných výboroch a za zásluhy i v Slovenskej národnej rade, aby boli začlenené do všetkých odvetví verejného života, aby boli odmeňované podľa zásady – aká práca taká odmena. Taktiež sa zaviazali, že budú pozdvihovať vzdelanostnú a kultúrnu úroveň žien, odstránia prostitúciu a budú uskutočňovať rozsiahle zameranú sociálnu prácu. Bezprostredne po vojne sa starali o ľudí, ktorí sa navrátili z koncentračných táborov, očisťovali mestá, školy, zabezpečovali príjem potravy pre deti do škôl a škôlok. Podľa hodnotení zúčastnených išlo o „... brigády obrovské., „... Tak to boli také akcie, že sa fakt ani nespalo. Všetko sme prekonali, dnes všetky dobre vyzeráme a človek to ani nechápe, že to vydržal.“³⁴

Organizačne bol zväz rozdelený na ústredie a následne miestne odbočky, ktoré mu podliehali, zároveň však mohli činnosť zamerať špeciálne na miestne potreby. Najvyšším orgánom bolo valné zhromaždenie, ktoré bolo uznášaniaschopné 2/3 väčšinou. Volilo predsedníčku, dve podpredsedníčky (robotníčka a intelektuálka či roľníčka), ďalej tajomníčku, zapisovateľka, pokladníčka a členky výboru. Po valnom zhromaždení sa uskutočňovala výborová schôdza, kde sa stanovil pracovný plán zväzu na určité vymedzené obdobie. Pracovný plán bol rozdelený na čiastkové činnosti, ktoré boli pridelené nasledovným pracovným komisiam: organizačnej, kultúrno-osvetovej, sociálnej, hospodárskej, propagačnej, telovýchovnej a poradni.³⁵

Organizačná komisia mala na starosti zmobilizovať členskú základňu, vypracovať plán náborovej kampane a organizačne zabezpečovať akcie zväzu. Agitačná činnosť nových členiek prebiehala rôznymi spôsobmi. Boli vytvorené dvojice žien, ktoré navštevovali ženy v domácnostiach, prípadne sa uskutočňovali rôzne agitačné podujatia. Občiansku výchovu žien v zmysle ľudovej demokracie – pod čím možno konkrétne rozumieť oboznámenie sa na akom základe bola vtedajšia

³² Štefan Bašťovanský bol generálnym tajomníkom ÚV KSS od augusta roku 1945 do roku 1952. V čase uskutočnenia príprav na založenie predmetného zväzu vykonával funkciu oblastného tajomníka KSS v Bratislave. V. S. Štefan Bašťovanský.

³³ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f., Zväz slovenských žien/Živena, a. š. 1.

³⁴ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Zväz slovenských žien/Živena, a. š. 1.

³⁵ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Zväz slovenských žien/Živena, a. š. 1.

Československá republika vybudovaná, vysvetlenie termínu ľudová demokracia, oboznámenie s vládnyim programom Slovenskej národnej rady, predostretie činnosti Národných výborov a určenie ako sa má uskutočniť rovnoprávnosť žien v spoločnosti mala na starosti kultúrno-osvetová komisia. Okrem uvedenej činnosti sa starala o zabezpečenie kultúrneho programu zväzu. Sociálna komisia bolo tvorená viacerými podkomisiami špeciálne určenými pre jasle, škôlky a detské domovy. Uskutočňovala široko zameranú sociálnu činnosť a starala sa o tvorbu a chod rekreačných stredísk. Financie zväzu a činnosť hospodárskych podnikov v jeho pôsobnosti boli riešené v rámci hospodárskej komisie. Propagačná komisia šírila propagačné materiály zväzu ako plagáty, brožúry, či propagovala uskutočňovanú činnosť v periodikách. Telovýchovná komisia mala zriadiť telocvične a gymnastické krúžky pre ženy. V poradni museli byť zastúpené odborníčky z viacerých oblastí ako právnička, lekárka či skúsená domáca. Ženám mala poskytovať poradnú činnosť najmä v otázkach práva, medicíny, manželstva, zamestnania či dokonca praktických kuchynských rád.³⁶

Spočiatku sa prvých schôdzí zúčastňovali i ženy maďarskej národnosti, no postupne sa ich prestali zúčastňovať. Tvrdili, že organizácia je zameraná nacionalisticky. Ďalším problémom bolo hodnotenie štýlu práce, ktorú zväz vykonával. Aktivity Živeny mali dlhoročnú tradíciu a najmä s ich činnosťou bol zväz porovnávaný. Členky tvrdili, že Živena uskutočňuje aktivity zhora, ide o intelektuálky, ktoré nešíria osvetu priamo, ale len akýmsi vonkajším vplyvom. Zväz chcel aby sa ženy chopili práce priamo, aby vzali veci do vlastných rúk a naučili sa budovať lepšiu budúcnosť. Postupoval tak v intenciách ideológie marxizmu-leninizmu. Vzhľadom na rozdielny prístup podľa ich nazerania videli východisko v zlúčení. Stenografická správa, ktorá vypovedá o počiatkoch fungovania Zväzu Slovenských žien obsahuje časť, v ktorej sa jeho zakladajúce členky vyjadrili, že už v roku 1945 mali podľa ich dojmu ženy združené v Živene záujem o zlúčenie. Údajne išlo o ženy z Košíc, ktoré sa zúčastnili spoločnej schôdze. Napriek zmieneným skutočnostiam následne uvedené vyjadrenia z neskoršieho obdobia poukazujú na veľké rozdiely v nazeraní na ženskú otázku zo strany oboch organizácií. Ženy zo Živeny tvrdili, že im zväz po zlúčení bude diktovať, akú činnosť majú vykonávať a nebudú sa môcť realizovať ako predtým.³⁷

Živena - Zväz slovenských žien

Dňa 5. mája 1949 sa napokon uskutočnilo už v úvode zmienené zlúčenie so Živenou - spolkom slovenských žien.. Stalo sa tak na pokyn prijatý na tzv. zlučovacom zjazde konanom na Sliachi, kde sa rozhodlo, že sa majú tieto spolky zlúčiť v jednu masovú organizáciu s názvom Živena - Zväz slovenských žien. O názve zlúčenej organizácie prebiehali dlhé diskusie. Členky z pôvodného Zväzu slovenských žien tvrdili: „I my sme mali občas také sektárske názory, kde sme sa bili o to, či má byť Živena, Zväz slovenských žien alebo Zväz slovenských žien - Živena. a zdalo sa nám to veľmi dôležité, lebo sme akosi ešte samé neboli a neboli sme jasné a také pevné v tom, či už sa to bude menovať tak lebo tak, silou svojej myšlienky, silou tých zásad

³⁶ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Zväz slovenských žien/Živena, a. š. 1.

³⁷ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Zväz slovenských žien/Živena, a. š. 1.

marxizmu-leninizmu, ktoré zastávame, na ktorých budujeme, budeme schopné dať tejto organizácii v podstate a v zásade líniu správnu bez ohľadu na to ako sa bude volať...“ Definitívny názov, ktorý na začiatku obsahoval pomenovanie Živena, bol zvolený prihliadajúc na národné tradície, pričom mala organizácia následne budovať na ich základoch. Informatívny obežník akt zlúčenia hodnotí nasledujúcimi odôvodneniami ako možno v období po roku 1948 očakávať: „... zlúčená organizácia preberá zodpovednosť za prácu medzi ženami v celom národe..“ a „... na strane pracujúcich v celom národe je úplná jednota, zmenené politické pomery po víťazstve pokrokových síl si priamo vyžadujú uskutočnenie tejto jednoty i medzi ženami.“ Bolo dohodnuté, že nová organizácia preberie ducha, ideový program, náplň a organizačné formy organizácie Zväzu slovenských žien. Komunistky mali presvedčiť všetky ostatné ženy, že zlúčenie „bolo šťastným krokom na ceste k lepšiemu životu všetkých slovenských žien.“³⁸

Živena – Zväz československých žien

V roku 1950 sa organizácia zmenila a bola vytvorená jednotná celoštátna organizácia žien na zlučovacom zjazde v Prahe a to Zväz československých žien. Slovenská časť niesla názov Živena – Zväz československých žien. Slovenky združené v spomínanej organizácii tvrdili, že práve pôvodný Zväz slovenských žien mal výrazný vplyv na formovanie podobného zamerania ženského hnutia v Čechách.³⁹

Hlavnú úlohu v riadení Živeny – Zväzu československých žien mal ústredný výbor. Organizačne bola predmetná organizácia ďalej delená na regionálne odbočky – miestne, okresné a krajské. 23. – 24. novembra 1950, sa rozhodlo, že má byť pôvodne nestavená organizácia nahradená a vytvoriť sa tak nové výbory na regionálnych odbočkách a je nutné zvoliť nové delegátky na okresné konferencie.⁴⁰ Výbor miestnej odbočky malo tvoriť 15 členiek. Okresný výbor mal väčšie zastúpenie a to 20 členiek. V rámci nich mala byť zvolená predsedníčka, podpredsedníčka, tajomníčka, zapisovateľka, hospodárka, pokladníčka. Rovnako predmetom voľby bolo zvolenie referentiek, ktoré stáli na čele jednotlivých komisií zväzu a to kultúrnej, sociálne-zdravotnej a budovateľskej. Za hospodárenie zodpovedali revízorky, ktoré boli taktiež volené.⁴¹

Čo sa týka zmieneného výberu delegátok na okresné konferencie organizácie každých 50 členiek mala zastupovať 1 delegátka. Ak nebola v určitej obci zavedená odbočka zväzu, tak bolo možné, aby ženy na konferencii zastupovala určitá

³⁸ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Zväz slovenských žien/Živena, a. š. 1.

³⁹ Do vytvorenia celoštátnej organizácie žien pôsobila na českom území Rada žien pod vedením Milady Horákovéj, ktorú viac menej prirovnávali k slovenskej Živene, i keď priznávali, že bola založená na inom základe. Rovnako na druhej strane bol činným i Národný front žien, kde sa schádzali členky 4 politických strán – Komunistickej strany Československa, Sociálno demokratickej strany, Národno socialistickej strany a Lidovej strany. MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Zväz slovenských žien/Živena, a. š. 1.

⁴⁰ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Zväz slovenských žien/Živena, a. š. 1.

⁴¹ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Zväz slovenských žien/Živena, a. š. 1.

dôverníčka, ktorú touto úlohou poveril Miestny akčný výbor. Na krajskú konferenciu mala okresná konferencia delegovať 30 členiek.⁴²

Výbor československých žien na Slovensku

O dva roky ÚV KSČ predmetnú organizáciu zrušila. Bola nahradená volenými orgánmi pri MNV zvanými výbory žien. Pri ONV a KNV to boli komisie žien. Napokon v roku 1957 sa odohrala celoslovenská konferencia žien a práve na nej bol zvolený Výbor československých žien na Slovensku. Malo ísť o organizáciu, ktorá by zastrešovala všetky ženy a ich snahy pre plnohodnotnú realizáciu v spoločnosti. Zároveň však mali spomínané komisie a výbory pri národných výboroch zostať naďalej aktívne.⁴³

ÚV KSČ stanovilo výboru 4 hlavné úlohy. V prvom rade mal udržiavať styk so ženskými organizáciami v rôznych krajinách (bližšie nešpecifikovaných), pravdepodobne aby ich činnosť nezaostávala za zahraničným vývojom ženského hnutia a bola porovnateľná prípadne ešte efektívnejšia. Ďalej bolo dôležité organizovať politické akcie spoločne pre všetky ženy, vyjadrovať sa k zákonom a nariadeniam týkajúcich sa žien a detí a vydávať časopisy a iné materiály pre politicko-výchovnú činnosť medzi masami žien.⁴⁴

Aparát predmetného výboru tvorila vedúca tajomníčka a 5 referentiek. Vedúca tajomníčka bola v riadiacej funkcii a koordinovala činnosť výboru a špecificky i činnosť redakcií vydávaných časopisov v jeho kompetencii. Referentky boli prerozdelené podľa zamerania práce, ktorú mal výbor realizovať. 1 referentka bola činná v oblasti otázok žien iných národností, 1 pre zahraničné otázky a ďalšia pre otázky starostlivosti o ženu. 2 referentky sa starali o vnútropolitické záležitosti v súvislosti s postavením žien v spoločnosti.

Pri výbore bola činná i ideologická komisia, ktorej náplňou bolo riešiť otázky súvisiace so sociálno-ekonomickými problémami realizácie ženskej pracovnej sily z hľadiska perspektívneho rozvoja národného hospodárstva.⁴⁵

Súčasťou výboru bolo hospodárske oddelenie zamerané na vydavateľskú a plánovaciu činnosť periodík. Spomenúť možno napr. časopisy *Slovenka* či *Naša móda*. Práve vďaka danej aktivite bolo možné financovať aktivity výboru, pretože nepoberal žiadnu finančnú podporu od štátu.⁴⁶

Slovenský výbor Československých žien

V rokoch 1967 – 1969 bol činným Slovenský výbor Československých žien. Rovnako ako v predchádzajúcom období išlo o organizáciu, ktorá bola súčasťou Československého zväzu žien a pôsobila v slovenskej časti republiky. Cieľ ako možno predpokladať zostal nezmenený a to vytvoriť všestranné podmienky pre ženský rozvoj a zároveň, aby sa ženy vo väčšej miere zapojili do správy štátu. Zmienaná

⁴² MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Zväz slovenských žien/Živena, a. š. 1.

⁴³ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Výbor československých žien na Slovensku, a. š. 3, 5.

⁴⁴ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Výbor československých žien na Slovensku, a. š. 3, 5.

⁴⁵ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Výbor československých žien na Slovensku, a. š. 3, 5.

⁴⁶ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Výbor československých žien na Slovensku, a. š. 3, 5.

činnosť bola podmienená spoluprácou s Národným frontom resp. všetkým jeho zložkami, Revolučným odborovým hnutím a národnými výbormi.⁴⁷

Aktivity, ktoré rozvíjali ženy združené v uvedenej organizácii boli rozdielne vzhľadom na to, na akú skupinu žien mali byť smerované, či už išlo o oblasť záujmu, vekovú kategóriu alebo povolanie. Podľa uvedených kritérií bola politicko-výchovná činnosť prispôsobovaná. Prevažne išlo o to, aby bol zabezpečený rozvoj socialistickej spoločnosti podľa vtedajších nastolených zámerov v súlade s politikou KSČ a KSS.⁴⁸

Propagácia predmetných myšlienok, ktoré veľmi výstižne vystihuje používané heslo v uvedenom období: „*Za rozkvet socialistickej vlasti, za šťastie detí, za mier!*“ bola opätovne najmä úlohou periodík, ktoré organizácia vydávala. Vydavateľská činnosť bola realizovaná skrz založené vydavateľstvo s názvom „Živena“.⁴⁹ Najväčším propagovaným bol časopis Slovenka a jeho rôzne tematicky zamerané príručky.⁵⁰

Predsedníctvo uvedenej organizácie, ktoré riadilo jej aktivity zasadalo raz mesačne. Podobne ako v predchádzajúcom období vedúca tajomníčka, tak i v tomto prípade predsedníctvo zodpovedalo za hospodárenie organizácie a vyššie spomínanú vydavateľskú činnosť. Nižšie podriadený sekretariát predmetného výboru koordinoval plnenie stanovených činností a v súlade s uvedeným sa schádzal podľa potreby. Jednotlivé úlohy boli prerozdelené medzi 4 oddelenia a to: politickoorganizačné, politickovýchovné, hospodársko-finančné a vydavateľské.⁵¹

Organizácia pracovala i na regionálnej úrovni, okresné výbory mali za úlohu vychádzať z nariadení, ktoré stanovil celorepublikový, či konkrétne len slovenský zjazd a ďalej prispôbovať svoju činnosť situácii v okrese, o ktorej informovali zvolené delegátky. Vznikli pri nich pomocné komisie a to kultúrno-výchovné, pre otázky výchovy detí, poľnohospodárske, starostlivosti o pracujúcu ženu a tiež pre služby a obchod.⁵²

Slovenský zväz žien

V januári 1969 bol v Bratislave založený Slovenský zväz žien, ktorý bol stanovený ako právny nástupca Československého zväzu žien na území Slovenskej Socialistickej republiky. Slovenský zväz žien bol charakterizovaný ako dobrovoľná, záujmová spoločenská organizácia žien na Slovensku, ktorá mala vyjadrovať a zároveň dopomáhať presadzovať ich záujmy v spoločnosti. Bližšie bolo určené, že plnoprávne postavenie žien v spoločnosti má byť dosiahnuté v duchu vtedajšej ideológie. Zaviazal sa, že sa bude aktívne zúčastňovať na riešení základných

⁴⁷ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Slovenský výbor československých žien, a. š. 16.

⁴⁸ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Slovenský výbor československých žien, a. š. 16.

⁴⁹ Dokumenty o fungovaní uvedeného podniku sa nachádzajú vo fonde Vydavateľstvo Živena, a. s. 1946 – 2006. Dokumenty sú vyčlenené pretože išlo o samostatnú organizáciu, ktorá plnila kultúrno-politické a výchovné úlohy na úseku tlače v súlade s cieľmi spomínaného výboru ako uvádza štatút zmienenej podniku. MV SR, SNA, f. Vydavateľstvo Živena, a. s. 1946 – 2006, SOF, a. š. 1.

⁵⁰ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Slovenský výbor československých žien, a. š. 16.

⁵¹ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Slovenský výbor československých žien, a. š. 16.

⁵² MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Slovenský výbor československých žien, a. š. 16.

otázok rozvoja socialistickej spoločnosti tak, aby bol v záujme žien vytvorený súlad medzi poslaním žien ako matiek, pracovníčok a zároveň občanok. V súlade so stanovenými cieľmi zastupoval ženy v Národnom fronte Slovenskej socialistickej republiky. Spolu s Českým zväzom žien si predmetný zväz stanovil jednotný postup a podmienky spolupráce, ktoré sa týkali otázok celoštátnej povahy a boli prezentované prostredníctvom Československej rady žien.⁵³

Hlavnou náplňou činnosti bolo sledovať a rozpracúvať otázku postavenia žien v spoločnosti najmä s dôrazom na politickú a ekonomickú oblasť i oblasť verejného života. Práve z daného ohľadu získavali a pripravovali kandidátky na verejnú činnosť, aby tak získali priestor pre presadzovanie zmienených záujmov a ich praktické uskutočnenie. V súlade s uvedeným využívali vtedajšie aktuálne poznatky spoločenských vied a v spolupráci s vedeckými pracoviskami organizovali vedeckovýskumnú činnosť v otázkach postavenia žien a rodín v spoločnosti.⁵⁴

Členstvo v uvedenej organizácii bolo podmienené plnoletosťou, ale v rámci politickej, národnostnej a náboženskej či inej príslušnosti neboli obmedzenia. Dôraz sa kládol i špecifické potreby žien rôznych národností žijúcich na území Slovenska, pričom mali v predmetnom zväze zastúpenie. Členstvo bolo vnímané dvoma smermi a to individuálnym a kolektívnym. Individuálne členstvo vzniklo odovzdaním vyplnenej členskej prihlášky a zaplatením základného členského poplatku. Kolektívne členstvo bolo vnímané v tom ohľade, ak sa v rámci zväzu vyprofilovali skupiny žien podľa rôznych preferencií, zväčša išlo o profesionálne, kultúrne či umelecké záujmy.⁵⁵

Organizačne bol zväz usporiadaný centralizovane. Všetky orgány boli volené, menšinový hlas pri rozhodovaní v rôznych otázkach mal podliehať väčšine, pričom rozhodnutia vyššie stanovených orgánov boli záväzné pre nižšie stanovené orgány. Voľby do orgánov sa uskutočňovali tajne alebo akklamáciou podľa rozhodnutia orgánu.⁵⁶

Menovite boli orgánmi zväzu zjazd, ústredný výbor, predsedníctvo ústredného výboru, okresná konferencia, okresný výbor, predsedníctvo okresného výboru, mestská a obvodná konferencia, mestský a obvodný výbor, predsedníctvo mestského a obvodného výboru, členská schôdza základnej organizácie, výbor základnej organizácie, revízne komisie všetkých stupňoch riadenia.⁵⁷

Najvyšším orgánom predmetného zväzu bol zjazd, ktorý schvaľoval zásady činnosti a hospodárenia. Uvedený orgán bol zložený z delegátok okresných konferencií. Zjazd bol uznášaniaschopný, ak zahlasovala za určitý podnet nadpolovičná väčšina prítomných s rozhodujúcim hlasom, vzhľadom na to, že delegátky boli diferencované na základe toho, či mali hlas rozhodujúci alebo poradný. Volil ústredný výbor, ktorý sa zvolával minimálne raz za 4 roky, ďalej náhradníčky a Ústrednú revíznu komisiu.⁵⁸

⁵³ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Ústredný výbor Slovenského zväzu žien, a. š. 23.

⁵⁴ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Ústredný výbor Slovenského zväzu žien, a. š. 23.

⁵⁵ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Ústredný výbor Slovenského zväzu žien, a. š. 23.

⁵⁶ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Ústredný výbor Slovenského zväzu žien, a. š. 23.

⁵⁷ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Ústredný výbor Slovenského zväzu žien, a. š. 23.

⁵⁸ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Ústredný výbor Slovenského zväzu žien, a. š. 23.

Spomínaný ústredný výbor volil a odvolával predsedníctvo, predsedníčky, podpredsedníčky a tajomníčky uvedeného zväzu. Náplňou daného orgánu bolo prerokúvať, hodnotiť a schvaľovať plán činnosti, rovnako i plán hospodárenia na všetkých zložkách organizácie a založených podnikov pod správou zväzu. Zasadal najmenej 2 krát do roka.⁵⁹

Predsedníctvo zasadalo medzi jednotlivými zasadaniami ústredného výboru a malo za úlohu plnenie úloh vyplývajúcich z uznesení prijatých organizačne vyššie postavenými zložkami zväzu.⁶⁰

Ústredná revízna komisia, okresné revízne komisie, revízne komisie základných organizácií a revízne komisie mestských a obvodných výborov mali za úlohu plnenie kontrolných činností a to najmä v oblasti hospodárenia a plnenia rozpočtu.⁶¹

Základné organizácie sa tvorili na mieste bydliska a pracoviskách. Išlo o miestne a závodné organizácie s najmenej 10 členkami. Najvyšším orgánom daného stupňa organizácie bola členská schôdza, ktorá sa konala najmenej 3 krát do roka. Na výročnej schôdzi bol volený jej výbor prípadne predsedníčka na obdobie dvoch rokov a taktiež volené delegátky na jednotlivé konferencie. Najdôležitejšou úlohou bolo hodnotenie činnosti, na základe toho následné zvolenie úloh, ktoré bolo potrebné vykonať, a z toho odvíjajúca sa kontrola naplnených cieľov. Výbor riadil činnosť danej organizácie medzi jednotlivými schôdzami a schádzal sa minimálne raz za mesiac.⁶²

Vytvorené boli taktiež okresné organizácie. Najvyšším orgánom bola okresná konferencia, ktorá sa uskutočňovala každé 2 roky. Medzi konferenciami riadil činnosť okresný výbor, podobne ako pri základnej organizácii. V rozpätí medzi jednotlivými zasadnutiami predmetného výboru koordinovalo činnosť predsedníctvo, ktoré volil príslušný výbor.⁶³

Ďalším stupňom organizácie boli mestské a obvodné organizácie. Predmetné organizácie na regionálnej úrovni mali za úlohu napomáhať základným organizáciám rozvíjať činnosť a prispôsobovať ju miestnym potrebám.⁶⁴

Zväz udržiaval styky so ženským organizáciami v ZSSR a ďalších socialistických krajinách. Išlo o tendenciu vychovávať ženy v duchu socialistického vlastenectva a proletárskeho internacionalizmu, typickú pre už spomínanú v tom čase uplatňovanú ideológiu.⁶⁵

V tomto čase podnik Živena pôsobil pod novým názvom – Vydavateľstvo Živena. Propagačná činnosť bola naďalej jednou z dôležitých súčastí práce predmetnej organizácie.⁶⁶

⁵⁹ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Ústredný výbor Slovenského zväzu žien, a. š. 23.

⁶⁰ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Ústredný výbor Slovenského zväzu žien, a. š. 23.

⁶¹ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Ústredný výbor Slovenského zväzu žien, a. š. 23.

⁶² MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Ústredný výbor Slovenského zväzu žien, a. š. 27.

⁶³ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Ústredný výbor Slovenského zväzu žien, a. š. 27.

⁶⁴ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Ústredný výbor Slovenského zväzu žien, a. š. 27.

⁶⁵ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Ústredný výbor Slovenského zväzu žien, a. š. 27.

⁶⁶ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Ústredný výbor Slovenského zväzu žien, a. š. 27.

Demokratická únia žien Slovenska

V roku 1990 vznikla Demokratická únia žien Slovenska ako nástupca Slovenského zväzu žien. Išlo o dobrovoľnú, nezávislú a otvorenú spoločenskú organizáciu. Ako naznačuje názov, po páde komunistického režimu bolo jasne vymedzené v stanovách predmetnej organizácie, že jej pôsobenie bude realizované v súlade s princípmi demokracie a humanizmu. Z daného ohľadu mala združovať členky bez rozdielu politickej príslušnosti, národnosti, vzdelania, veku či vierovyznania.

Hlavným cieľom organizácie bolo umožniť ženám vyjadriť slobodnú vôľu, potreby a záujmy a pričiniť sa o ich realizáciu. Dôraz kládli na harmonický rozvoj ženy, s ktorým úzko súvisela i propagácia možností využívania voľného času. Nadväzovala na tradície svetového demokratického hnutia žien a zároveň sa prikláňala k odkazu spolku slovenských žien Živena. Napriek tomu, že bola nástupníckou organizáciou Slovenského zväzu žien bolo vymedzené, že z jeho programu a rovnako programu, ktorý bol aplikovaný od roku 1945 preberie iba tie činnosti, ktoré pozitívne ovplyvnili život žien a rodín na Slovensku. Práve na základe zmienených skutočností je zrejmé, že sa diferencovala od nastolených cieľov v súlade s marxisticko-leninskou ideológiou, ktoré boli v predchádzajúcom období základom všetkých aktivít ženskej organizácie na Slovensku. Zmena režimu sa tak jasne prejavila i v koncepcii organizácie ženského hnutia.

Jej činnosť sa zameriavala i na pozdvihnutie národného povedomia, či už príslušníčok slovenského alebo iného národa žijúcich na území Českej a Slovenskej Federatívnej republiky a zároveň i na posilňovanie vzájomných vzťahov medzi nimi. S čím súvisí i skutočnosť, že členkou mohla byť každá žena trvale žijúca na území Česko-Slovenska, pričom mohla mať i inú štátnu príslušnosť. Členstvo vzniklo na základe doručenia prihlášky výboru základnej organizácie a bolo potvrdené prevzatím členského preukazu. Členka sa zaviazala pravidelne platiť členský poplatok, pričom za vykonanú prácu v súlade so zámermi organizácie mohla získať verejné uznanie, zväzové vyznamenania alebo iné ohodnotenie.⁶⁷

Išlo o ekonomicky samostatnú organizáciu, ktorá získavala prostriedky z už spomenutých členských príspevkov, z vydavateľskej i podnikateľskej činnosti a z prípadných darov. Čo sa týka vydavateľskej činnosti bola zriaďovateľom vydavateľstva Živena, v rámci ktorého sa vydávali periodiká Slovenska, Móda, Dievča, Dorka, Barátno či iné informačné materiály.⁶⁸

Najvyšším článkom organizácie únie bol Ústredný výbor, ktorý sa schádzal minimálne 1 krát ročne, pričom mal plne zodpovedať za plnenie stanoveného programu. Poskytoval pomoc odbočkám na okresnej a obvodnej úrovni a koordinoval ich činnosť. Medzi zasadaniami ústredného výboru bola riadiacim orgánom rada Democratickej Únie žien. Ústredný výbor zvolával 1 krát za 5 rokov zjazd – najvyšší orgán, ktorý mal na starosti voľbu predsedníčky a podpredsedníčky ústredného výboru. Zároveň volil predsedníčku ústrednej revíznej

⁶⁷ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Únia žien Slovenska/Demokratická únia žien Slovenska, a. š. 1.

⁶⁸ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Únia žien Slovenska/Demokratická únia žien Slovenska, a. š. 1.

komisie – komisie, ktorá disponovala s finančnými prostriedkami únie. Taktiež potvrdzoval členky okresnej a obvodnej organizácie.⁶⁹

Organizácia bola delená podľa územného princípu, ktorý tvoril základnú organizáciu. V rámci nej sa mohli členky deliť medzi záujmové či profesijné kluby a združenia. Uvedená deľba umožňovala rozvíjať činnosť žien podľa ich potrieb a záujmov, rešpektovať ich rozmanitosť a odlišnosť združovania žien, či už na základe veku, vzdelania, národnosti, profesie, rodinnej situácie, miesta bydliska a podobne. Podobne zamerané celky mohli byť zaradené do základnej organizácie, ak mali minimálne 10 členiek. Ustanovenie a združenie základnej organizácie mala v kompetencii rada okresného (obvodného) výboru.⁷⁰

Najvyšším orgánom základnej organizácie bolo zhromaždenie. Zasadalo podľa potreby, minimálnu povinnosť zísť sa malo 1 krát ročne. Rozhodujúce slovo malo v dôležitých otázkach organizácie a taktiež v hospodárení s financiami a majetkom. Výročné zhromaždenie sa schádzalo výnimočne 1 krát za 2 – 3 roky a volilo výbor, predsedníčku základnej organizácie, revíziu komisiu, členku od okresného výboru a delegátky na okresné zhromaždenia.⁷¹

Výbor základnej organizácie zabezpečoval a koordinoval jej činnosť, pričom mohol byť doplnený volebným procesom na zhromaždení.⁷²

Ďalším stupňom organizácie bola okresná resp. obvodná organizácia. Jej článkami boli okresné výbory, Mestský výbor v Košiciach a obvodné výbory v Bratislave. Najvyšším orgánom v uvedenom stupni organizácie bolo zhromaždenie. Zhromaždenie zvolával okresný výbor na základe podnetu najvyššieho orgánu únie raz za 5 rokov alebo ak si zasadnutie vyžiadali 2/3 základných organizácií. Potvrdzovalo zloženie okresného (obvodného) výboru, v rámci čoho volilo predsedníčku a podpredsedníčku, taktiež volilo i členku ústredného výboru a revíziu komisiu s predsedníčkou.⁷³

Rada okresného (obvodného) výboru mala na starosti výkon riadenia medzi zasadaniami predmetného výboru, ktorý sa schádzal najmenej 1 krát ročne. Jeho úlohou bolo koordinovať činnosť základných organizácií. Pristupovalo sa i k zkladaniu mestských koordinačných výborov.⁷⁴

Od novembra 1997 do súčasnosti je aktívna už spomínaná Únia žien Slovenska.⁷⁵

⁶⁹ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Únia žien Slovenska/Demokratická únia žien Slovenska, a. š. 1.

⁷⁰ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Únia žien Slovenska/Demokratická únia žien Slovenska, a. š. 1.

⁷¹ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Únia žien Slovenska/Demokratická únia žien Slovenska, a. š. 1.

⁷² MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Únia žien Slovenska/Demokratická únia žien Slovenska, a. š. 1.

⁷³ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Únia žien Slovenska/Demokratická únia žien Slovenska, a. š. 1.

⁷⁴ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Únia žien Slovenska/Demokratická únia žien Slovenska, a. š. 1.

⁷⁵ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Únia žien Slovenska/Demokratická únia žien Slovenska, a. š. 1.

Podiel archívnych dokumentov z činnosti jednotlivých pôvodcov fondu⁷⁶

Predmetný archívny fond patrí vďaka svojmu rozsahu ku skupine rozsiahlejších fondov, ktoré Slovenský národný archív uchováva. Vzhľadom na uvedené možno predpokladať, že sa v ňom nachádza bohatá informačná báza viažuca sa k dejinám ženského hnutia na území Slovenska.⁷⁷

Z celkového rozsahu 314 archívnych škatúl⁷⁸ možno na základe uvedenej tabuľky (Tabuľka č. 1) určiť aké množstvo bolo odovzdané z činnosti jednotlivých pôvodcov:

Pôvodca fondu	Rozsah odovzdaných dokumentov (bežné metre/počet archívnych škatúl)
Zväz Slovenských žien	≐ 0,052/časť 1
Živena - Zväz slovenských žien	≐ 0,052/časť 1
Živena - Zväz československých žien	≐ 0,021/časť 1
Výbor československých žien na Slovensku	4,125/33
Slovenský výbor Československého zväzu žien	2,000/16
Slovenský zväz žien (Ústredný výbor)	29,750/238
Demokratická Únia žien Slovenska	1,4375/11,5
Únia žien Slovenska	1,8125/14,5
Spolu:	39,250/314

Tabuľka č. 1. Rozsah archívnych dokumentov v archívnom fonde:
Únia žien Slovenska 1946 – 2015.

Zdroj: autorka (spracované podľa: MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, SOF).

Najväčšie percento obsahu uvedeného fondu tvoria zápisnice z porád jednotlivých zložiek organizácie pôvodcov. Zväčša možno tvrdiť, že ide o zápisnice z porád vedenia.⁷⁹ Na základe uvedenej tabuľky (Tabuľka č. 2) je evidentné, že najviac zápisníc sa zachovalo z obdobia činnosti Slovenského zväzu žien. Daná skutočnosť súvisí s faktom, že práve z tohto obdobia pochádza najväčšia časť dokumentov uložených v predmetnom fonde, ako už bolo zmienené.

⁷⁶ Predmetná časť príspevku obsahuje sumárne štatistické informácie o archívnych dokumentoch z uvedeného archívneho fondu na základe evidencie - preberacích protokolov a zoznamov. Analýzy výpovednej hodnoty uvedených typov dokumentov boli realizované na základe výskumu vybraných vzoriek.

⁷⁷ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, SOF.

⁷⁸ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, SOF.

⁷⁹ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, SOF.

Pôvodca fondu	Zápisnice z porad/zasadnutí (počet archívnych škatúl)
Zväz Slovenských žien	časť 1
Živena - Zväz slovenských žien	časť 1
Živena - Zväz československých žien	časť 1
Výbor československých žien na Slovensku	≐ 18
Slovenský výbor Československého zväzu žien	≐ 9
Slovenský zväz žien (Ústredný výbor)	≐ 113
Demokratická Únia žien Slovenska	≐ 10
Únia žien Slovenska	≐ 4
Spolu:	≐ 155

*Tabuľka č. 2. Zápisnice z porad/zasadnutí v archívnom fonde:
Únia žien Slovenska 1946 – 2015.*

Zdroj: autorka (spracované podľa: MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, SOF).

Práve na základe zápisníc je možné identifikovať aké otázky boli na jednotlivých poradiach či zasadnutiach riešené, akým spôsobom sa k ich riešeniu následne pristupovalo, na aké aktivity sa spolky v priebehu fungovania zameriavali, aké úlohy si stanovili a následne na základe porovnania s ďalšími typmi dokumentov určiť mieru naplnenia stanovených cieľov. V nemalej miere je možné určiť členskú základňu a konkrétne funkcionárov organizácií i ich zložiek, pretože vo väčšej miere obsahovali zápisnice i prezenčné listiny.⁸⁰

Nemožno opomenúť dokumenty, ktoré sa viažu so založením a určením zamerania činností predmetných organizácií. Ide najmä o stanovky a interné predpisy.⁸¹ Práve uvedené dokumenty možno vnímať za najdôležitejšiu dokumentáciu vo uvedenom fonde. Na jej základe je možné stanoviť akým typom bolo zmienená organizácia, určiť jej ciele a zameranie, oboznámiť sa so štruktúrou vnútornej organizácie a zároveň vzťahmi medzi jednotlivými zložkami. Predmetné dokumenty uvedených typov sú dostupné ku všetkým zmieneným pôvodcom fondu. Informačná hodnota je však rôznorodá. K niektorým obdobiam sú dostupnejšie informačne rozsiahlejšie dokumenty, najmä ide o obdobie od 60. rokov 20. storočia. Informácie k predchádzajúcemu obdobiu je však možné doplniť z čiastkových analýz činnosti i iných typov dokumentov. Z daného ohľadu nemusí uvedená skutočnosť nutne znamenať problém pri bádani ohľadom predmetnej problematiky.⁸²

⁸⁰ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, SOF; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Zväz slovenských žien/Živena, a. š. 1; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Výbor československých žien na Slovensku, a. š. 3, 5, 6, 7; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Slovenský výbor československých žien, a. š. 16, 17, 21; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Ústredný výbor Slovenského zväzu žien, a. š. 32, 38, 39, 40, 41, 106; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Únia žien Slovenska/Demokratická únia žien Slovenska, a. š. 2, 3, 4, 13, 14.

⁸¹ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, SOF.

⁸² MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, SOF; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Zväz slovenských žien/Živena, a. š. 1; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Výbor československých

V neposlednom rade je možné na základe komparatívneho prístupu identifikovať, ktoré prvky nástupcovia prebrali z predchádzajúcej organizácie, ktoré prvky boli pozmenené či úplne nahradené a zároveň do akej miery bola organizácia ovplyvnená zmenami režimu štátneho zriadenia nastoleného na území Slovenska v uvedenom období, či už ide o obdobie tzv. ľudovej demokracie v období po roku 1945, februárový prevrat v roku 1948 a nastolenie komunistického režimu alebo obdobie po roku 1989 súvisiace s pádom predchádzajúceho režimu a nástupom demokratického zriadenia. Vývoj spolku prebiehal v prostredí spoločnej republiky Čechov a Slovákov, no v období od roku 1993 realizoval aktivity v samostatnej Slovenskej republike. Je dôležité poznamenať, že v určitých etapách bol vývoj podmienený celorepublikovým trendom, v iných prípadoch boli aktivity zamerané na riešenie lokálnych – slovenských záležitostí, ako už bolo zmienené.⁸³

Je zrejmé, že v priebehu fungovania boli najväčšmi uvedené organizácie ovplyvnené ideológiou marxizmu-leninizmu, vzhľadom na to, že svoju činnosť v danom zriadení realizovali od roku 1948 do 1989 a boli ňou ovplyvnené i v období po roku 1945, ak sa vezme do úvahy, že prípravný výbor a samotné založenie spolku bolo pod činnosťou KSS, čo možno badať i vo spôsobe formulácie jazyka dokumentov z tohto obdobia.⁸⁴ Tu sa otvára priestor pre sledovanie vplyvu zmienenej ideológie na aktivity uvedených organizácií a taktiež celkovo spôsob vývoja ženského hnutia na území Slovenska. Koniec koncov v danom období uvedená ideológia mala za cieľ ovplyvniť všetky zložky spoločnosti a ani táto oblasť nebola výnimkou.⁸⁵

Vo fonde je možno nájsť i aktivity organizácii na regionálnej úrovni, realizované prostredníctvom odbočiek. Ide o informácie o ich zakladaní a činnosti. Najväčšmi zastúpenými dokumentmi z tejto oblasti sú obežníky, nariadenia odbočkám, ktoré im boli zasielané z ústredia organizácií. Rovnako je možné identifikovať regionálne zamerané aktivity i zo zápisov z porád, kde boli jednotlivé otázky prerokovávané. Výskum je možno zamerať i na oblasť zahraničných vzťahov, konkrétne na styky so zahraničnými ženskými spolkami.⁸⁶

Denníky došlej pošty, či centrálné protokoly, ktoré sa zachovali a sú súčasťou zmienenej fondu môžu odhaliť, aká korešpondencia bola uvedeným

---

žien na Slovensku, a. š. 3, 5; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Slovenský výbor československých žien, a. š. 16; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Ústredný výbor Slovenského zväzu žien, a. š. 27; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Únia žien Slovenska/Demokratická únia žien Slovenska, a. š. 1.

⁸³ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, SOF.

⁸⁴ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, SOF; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Zväz slovenských žien/Živena, a. š. 1.

⁸⁵ KAPLAN, Karel. Československo v letech 1948 – 1953, 2.část Zakladateľské období komunistického režimu. Praha, 1991, s. 17, 61; KAPLAN, Karel. Nekrvavá revoluce, Praha, 1993, s. 177.

⁸⁶ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, SOF; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Zväz slovenských žien/Živena, a. š. 1; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Výbor československých žien na Slovensku, a. š. 3, 5; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Slovenský výbor československých žien, a. š. 16; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Ústredný výbor Slovenského zväzu žien, a. š. 27, 198, 199; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Únia žien Slovenska/Demokratická únia žien Slovenska, a. š. 1, 18.

organizáciám zasielaná a akým spôsobom sa na ňu odpovedalo, teda možno zistiť akým spôsobom sa pristupovalo k riešeniu určitých okolností, ktoré súviseli s ich činnosťou. Treba poznamenať, že dané typy dokumentov sa z činnosti všetkých pôvodcov nezachovali. Dostupné sú z činnosti Únie žien Slovenska, Demokratickej únie žien Slovenska, Slovenského zväzu žien, Slovenského výboru Československého zväzu žien. V niektorých zmienенých prípadoch iba k určitým rokovi a nie k celému obdobiu pôsobenia.⁸⁷

Členskú základňu okrem už zmienенých zápisníc je možno identifikovať zo zoznamov členov. Vo fonde sú zastúpené kompletne zoznamy členov, ale i špecifické zoznamy typu napr. významné členky, funkcionárky a pod. Opätovne sú tieto zoznamy dostupné iba v obmedzenej miere a nedokladujú celé obdobie od roku 1946 – 2005.⁸⁸ Vyznamenané členky a popis odovzdaných vyznamenaní je možné vyhľadať k obdobiu roku 1969.⁸⁹

Informácie ohľadom majetku organizácií sú dostupné v obmedzenejšej miere a to len k obdobiu fungovania Demokratickej Únie žien a súčasnej Únie žien Slovenska. V materiáloch súvisiacich s prebráním majetku, ktoré realizovala Demokratická únia žien od predchodcu je možné dozvedieť sa poznatky o majetkovom stave Slovenského zväzu žien v záverečnom období činnosti.⁹⁰

Značne zastúpenými typmi dokumentov sú štatistické správy, hodnotenia a rozbor. Zväčša ide o rozbor činnosti za určité obdobie, ale stretnúť sa možno i s rozborom úspešnosti realizácie rôznych podujatí ako napr. osláv, kultúrnych programov, predstavení, osvetových či vzdelávacích aktivít.⁹¹

Vyššie spomínané zmienky indikujú, že sa vo fonde nachádza bohato zastúpený materiál ku kultúrnym či osvetovým akciám. Uvedené dokumenty sa zachovali k celému obdobiu činnosti predmetných organizácií. Ohľadom materiálov z oblasti kultúry možno jednoznačne v najväčšej miere spomenúť výskyt dokumentov, ktoré obsahujú informácie o usporadúvaní osláv súvisiacich s Medzinárodným dňom žien a mnohých výročí ako napr. 100-výročie prvej výstavy slovenských výšiviek alebo založenia periodík, ktoré mali dlhú tradíciu a boli vydávané v rámci sledovaného obdobia. Pomerne značné množstvo tvoria

⁸⁷ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, SOF; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Výbor československých žien na Slovensku, a. š. 3; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Slovenský výbor československých žien, a. š. 16; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Ústredný výbor Slovenského zväzu žien, a. š. 88, 89, 90, 91, 92, 93; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Únia žien Slovenska/Demokratická únia žien Slovenska, a. š. 19.

⁸⁸ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, a. š. SOF; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Výbor československých žien na Slovensku, a. š. 2, 3; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Slovenský výbor československých žien, a. š. 22; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Únia žien Slovenska/Demokratická únia žien Slovenska, a. š. 5.

⁸⁹ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, SOF; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Ústredný výbor Slovenského zväzu žien, a. š. 26.

⁹⁰ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, SOF; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Únia žien Slovenska/Demokratická únia žien Slovenska, a. š. 1, 6, 15, 19.

⁹¹ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, SOF; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Zväz slovenských žien/Živena, a. š. 1; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Výbor československých žien na Slovensku, a. š. 16; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Slovenský výbor československých žien, a. š. 108; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Únia žien Slovenska/Demokratická únia žien Slovenska, a. š. 5, 6, 7.

i materiály, ktoré vznikli za účelom zaznamenania priprav súťaží ako napr. súťaži v umeleckom prednese s názvom Vansovej Lomnička⁹². Škála zastúpenia dokumentov ohľadom typu usporiadania jednotlivých podujatí je skutočne rôznorodá. Nemožno nespomenúť i osvetové a vzdelávacie aktivity ako napr. Roľnícka škola ženy a mnohé konferencie a podujatia v súvislosti s usporiadanými zjazdami žien. Zastúpenými sú i dokumenty, ktoré vznikli za účelom zaznamenania prednášaných referátov, určených na prednes na seminároch, či konferenciách s rôznou tematikou, možno spomenúť: „Miesto ženy v umení“ alebo „Atómové zbrane“⁹³. Dané podujatia boli realizované na celoštátnej úrovni alebo výlučne na území Slovenska. Dostupnými sú i dokumenty ohľadom regionálnych podujatí ako okresných konferencií a pod. Z daného ohľadu možno zhodnotiť na aké aktivity bola činnosť regiónu zameraná, prípadne aké aktivity boli najväčšmi žiaduce usporiadať na lokálnej úrovni, a ktoré naopak mali význam pre celé územie republiky.⁹⁴

Spomenuté podujatia úzko súvisia s fotografickým materiálom, ktorý je dostupný vo väčšej miere najmä k obdobiu od roku 1969 – 1989. V tomto prípade ide o 7 archívnych škatúl počítajúc, že obsahujú voľne uložené fotografie, ale i fotoalbumy. Niekoľko fotografických snímok je uložených i pri písomných dokumentoch z obdobia 2. polovice 50. rokov 20. storočia.⁹⁵

Osveta a vzdelávanie, na ktoré sa spolok taktiež zamerl predpokladá výskyt propagačných a informatívnych materiálov vo fonde. Z tejto kategórie možno spomenúť brožúry, ktoré boli zamerané na rôzne oblasti ako napr. starostlivosť o detskú populáciu alebo propagáciu Sovietskeho zväzu. V nemalej miere je možno priamo nazrieť do periodík, ktoré boli uvedenými organizáciami vydávané ako napr. Proletárka. Mnohé osvetové a propagačné plagáty sú dostupné k obdobiu pôsobenia Slovenského zväzu žien a to najmä 70. rokov 20. storočia. Ide najmä o plagáty k usporiadaným výstavám, ktoré mali za úlohu dané podujatia propagovať.⁹⁶

⁹² Súťaž bola pomenovaná podľa slovenskej prozaičky Terézii Vansovej, okrem iného pôsobiacej ako podpredsedníčky Živeny od roku 1895 a dediny na Spiši - Lomnička, kde sa presťahovala a žila po sobášii. MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Slovenský výbor československých žien, a. š. 108.

⁹³ Osveta v danej oblasti súvisela so situáciou v období studenej vojny, kedy sa objavili nové typy jadrových zbraní, ktoré predstavovali výraznú hrozbu v napätej medzinárodno politickej situácii. MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Zväz slovenských žien/Živena, a. š. 1; pozri aj: FINK, Zdeněk. Zdravotnícko – protichemická ochrana. Praha, 1958.

⁹⁴ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, SOF; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Zväz slovenských žien/Živena, a. š. 1; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Výbor československých žien na Slovensku, a. š. 16; MV SR, SNA, f. „Únia žien Slovenska, č. f. Slovenský výbor československých žien, a. š. 21, 108, 174.

⁹⁵ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, SOF; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Ústredný výbor Slovenského zväzu žien, a. š. 212, 213, 214, 217, 218, 219, 222.

⁹⁶ MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, SOF; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Výbor československých žien na Slovensku, a. š. 5, 6; MV SR, SNA, f. Únia žien Slovenska, č. f. Ústredný výbor Slovenského zväzu žien, a. š. 174, 220, 221, 222.

Záver

Postavenie žien v spoločnosti po roku 1945 na území Slovenska je oblasťou historického výskumu, ktorej nebol doposiaľ venovaný náležitý priestor. Množstvo otvorených otázok či neujasnenosť metodológie bádania v tejto oblasti prináša podnet k bádaniu pre historikov venujúcim sa výskumu sociálnych dejín.

Zámerom predmetného príspevku je poukázať na možné smery bádania v oblasti dejín ženského hnutia na Slovensku so zreteľom na obdobie po roku 1945. Ako východiskový zdroj informácií k danej problematike je predstavený archívny fond „*Únia žien Slovenska*“. Obsahovou náplňou a rozsahom možno predmetný fond považovať za cenný zdroj informácií k výskumu spomínanej oblasti, ako poukazujú v príspevku uvedené fakty a analýzy možností využitia.

Zmienené skutočnosti môžu dopomôcť k zodpovedaniu otázky akým smerom sa ženské hnutie na území Slovenska v uvedenom období rozvíjalo, aké trendy ho ovplyvňovali a zároveň dopomôcť nastoliť nové otázky, na ktoré sa môže výskum v budúcnosti zamerať.

Zoznam použitých prameňov a literatúry:

Archívy:

Slovenský národný archív:

archívne fondy:

Únia žien Slovenska 1946 – 2005; Vydavateľstvo Živena, a. s. 1946 – 2006

Archívne pomôcky:

HUČKO, Ján. Lenárt Jozef, 1. tajomník ÚV KSS (1959) 1970 – 1988 (1990) (Inventár). Bratislava: Slovenský národný archív, 2012.

HUČKO, Ján. Vasil Biľak, tajomník ÚV KSS (1958) 1968 – (1969) (Inventár). Bratislava: Slovenský národný archív, 2012.

HUČKO, Ján. Zjazdy, konferencie 1944 – 1989 (Inventár). Bratislava: Slovenský národný archív, 2005.

J. D. – Z. J. Koloman Moško, tajomník ÚV KSS 1945 – 1951 (Inventár). Archív Ústredného výboru KSS. Bratislava 1983.

J. D. – Z. J. Pavol Dávid, tajomník ÚV KSS 1943 – 1967 (Inventár). Bratislava: Archív Ústredného výboru KSS, 1983.

KUZMÍK, Daniel. „Živena – Spolok slovenských žien v Martine 1870 – 1951“ (Inventár). Štátny ústredný archív SSR v Bratislave. Bratislava 1988.

KYSEĽOVÁ Mária – HAUTOVÁ Júlia. Ústredná komisia žien pri ÚV KSS 1945 – 1951 (Inventár). Bratislava: Ústav marxizmu-leninizmu ÚV KSS, 1973.

Únia žien Slovenska 1946 – 2005 (Spis o fonde)

Únia žien Slovenska 1946 – 2005 (Zoznamy)

V. S. Štefan Bašťovanský, generálny tajomník ÚV KSS 1945 – 1951 (Inventár). Archív Ústredného výboru KSS. Bratislava 1965 – 1966.

Vydavateľstvo Živena, a. s. 1946 – 2006 (Spis o fonde)

Z. J. Ľudovít Benada, tajomník ÚV KSS 1945 – 1953 (Inventár). Bratislava: Archív Ústredného výboru KSS, 1984.

Z. J. Alexander Dubček, tajomník ÚV KSS 1963 – 1968 (Inventár). Bratislava: Archív Ústredného výboru KSS, 1984.

Dobová literatúra:

FINK, Zdeněk. Zdravotnícko – protichemická ochrana. Praha, 1958.

Monografie a zborníky ako celok:

KAPLAN, Karel. Československo v letech 1948 – 1953, 2. část Zakladatelské období komunistického režimu. Praha, 1991.

KAPLAN, Karel. Nekrvavá revoluce. Praha, 1993.

Legislatíva:

Zákon č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov [Online]. Dostupné na internete: <<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/395/20210101>>

Internetové zdroje:

KAFÚNOVÁ, Jana. „Živena – Spolok slovenských žien v Martine 1870 – 1951“ (Opis fondu). In Elektronický archív Slovenska [Online]. Bratislava: Slovenský národný archív, 2017. Dostupné na internete: <https://portal.minv.sk/wps/portal/domov/isea/EA07_PrezieranieObsahuArchivu!/ut/p/a1/jVFNc4IwEP0r_oMslQo9Uq2A-1o79oBUuTgopZghZjkEdf1x76fR_NYFLL1Ize9j38t7uy4RkZEMySQ-8pC1HSYX-F2WTrwvQuWixhAddzD4LoMXx9mD454IMRpAMCGF_mn4ZB5Hr3AOD6VxD-PbqOZd7MCiCeX-eHMCeA__xvJBiX2BZ1gKGIInGMiQmpDeuRXh0iHPdsaW1w2ql-sqWpCgtYwjBc96usGCCpK3aM0vT3P4OSTWjKt9Z5mS6ucLabDJIUFnuacl6ZO9e-sO8_OBNF31bsdERVaDOmQYHVSA8MKmr7898N_r54qyLIM3q2FgcC1Dju2RrhbpVrOAsUZykeiUjTZ0kG-DruvbHf-r4C7v7PXA!/dl5/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/pw/Z7_40CEHJK0J05F70AHQGVNCR1GK1/ren/p=osobneProstredieUri=none/p=nodeId=947/=/#Z7_40CEHJK0J05F70AHQGVNCR1GK1>

Počet slov: 9 655

Počet znakov (vrátane medzier): 67 879